

Pavla Plachá

Z Vídně do Ravensbrücku. Příslušnice české menšiny ve Vídni deportované do koncentračního tábora Ravensbrück

Pohnutky, které mě vedly k odbojové činnosti, neměly zpočátku nic společného s nástupem německých fašistů, nýbrž s násilím a brutalitou režimu – se zatykáním a pronásledováním. Nejvíc mě ale zasáhlo, když nás rozkládali jako [československou] menšinu.¹

Irma Trksak

Cílem této studie je vymezit a přesněji popsat skupinu žen českého původu, které se na rakouském území, respektive ve Vídni, aktivně zapojily do protinacistického odboje a za svou činnost byly perzekvovány deportací do Ženského koncentračního tábora Ravensbrück². Jedná se tedy o národnostně uvědomělé ženy, jejichž pronásledování ze strany nacistů mělo kromě politických také nacionální důvody. Zároveň jde o skupinu, která představuje pro svou dvojí vazbu – jak na rakouské, tak na české prostředí – v rámci obou národních historiografií jisté specifikum.

Jako příslušnice české menšiny jsou v rámci této studie označovány též ženy pocházející ze Slovenska (například Irma Trksak/Irma Trksáková) jakož i ženy z národnostně smíšených rodin (například Antonia Bruha/Antonie Brühová, jejíž otec byl Rakušan a děd z matčiny strany Švéd).³ Byly to však ženy, které se v prostředí vídeňské české menšiny pohybovaly a navštěvovaly české školy. Pokud jde o příjmení, uvádím zde německou nepřechýlenou formu, jaká se nachází v rakouských a německých dokumentech. Přechýlená verze je uvedena v závorce při první zmínce. To se týká též křestních jmen.

Dohledávání informací o těchto ženách přináší řadu úskalí. Narodily se převážně ve Vídni, vyrůstaly v prostředí české menšiny a jejich odboj proti nacistům byl zásahy proti české menšině do značné míry motivován. Sami nacisté národní aspekt v jejich odboji vnímali a v praxi znamenal pro zadržené osoby přítěž. V záznamech vídeňského Gestapa u jednotlivých osob najdeme poznámky jako fanatischer Tscheche (fana-

1 Citováno podle interview s vídeňskou Češkou Irmou Trksak (přeložila autorka). Viz http://www.memory2000.net/int_aus_12.asp (citováno k 31. 8. 2015).

2 Oficiální název tábora je Frauen-Konzentrationslager Ravensbrück (zkratka FKL Ravensbrück). Tento název se objevuje na všech dokumentech (např. hlavičky předtištěných dopisnic). Od srpna 1941 existoval v Ravensbrücku též menší separátní mužský tábor pro zhruba 1500 až 2000 vězňů. Celkem jím prošlo kolem 20 000 mužů. Srov. BESSMANN, Alyn – ESCHEBACH, Insa (eds.): *Das Frauen-Konzentrationslager Ravensbrück. Geschichte und Erinnerung. Ausstellungskatalog*. Metropolis Verlag, Berlin 2013, s. 71.

3 Srov. KOTALÍK, Matěj: *Češi ve Vídni v letech 1934–1945. Perzekuce, kolaborace a odboj menšiny*. Bakalářská práce. FF UK, Praha 2007, s. 9–10.

tický Čech) či verbissene Tschechin (zarytá Češka). V případě dále podrobněji popsané odbojové skupiny Aloise Houdka pak přímo označení tschechische Sektion der KPÖ (česká sekce Komunistické strany Rakouska).⁴ Jako rakouské státní příslušnice se však tyto ženy staly po anšlusu říšskými státními příslušnicemi, a v koncentračním táboře byly tudíž evidovány stejně jako Němky, neboť speciální označení pro lidi deportované z Rakouska neexistovalo.

Perzekuci české menšiny ve Vídni a jejímu odboji proti nacistům se věnuje samostatná kapitola třetího svazku pramenné edice s názvem *Widerstand und Verfolgung in Wien 1938–1945*, kterou vydal v roce 1985 tamní Dokumentační archiv rakouského odboje (Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes – DÖW).⁵ Další nepublikované dokumenty jsou pak ve fondech tohoto archivu.⁶ Tématu se věnoval ve svých pracích český vídeňský historik Karl Maria Brousek.⁷ Zájem o tuto problematiku z české strany reprezentuje bakalářská práce Matěje Kotalíka, který kromě odboje zkoumá též kolaboraci.⁸ Z genderového pohledu se odbojem a Rakušankami v Ravensbrücku zabývaly rakouské historičky Inge Brauneis,⁹ Karin Berger, Elisabeth Holzinger a Lotte Podgornik.¹⁰ Na ženy v odboji se zároveň zaměřil jeden svazek ročenky DÖW, *Frauen und Verfolgung* z roku 2005, kde najdeme studii o Irmě Trksak.¹¹ Cenným zdrojem informací je soupis pramenné dokumentace k tématu, který vznikl na Ústavu pro slavistiku Univerzity Vídeň (Institut für Slawistik der Universität Wien) a při Spolku pro dějiny dělnického hnutí (Verein für Geschichte der Arbeiterbewegung – VGA). Úvodní studie k tomuto soupisu obsahuje vedle přehledu českých odbojových skupin také jména konkrétních osob.¹² Důležitým pramenem jsou též vzpomínky bývalých vězeňkyň, ať už se jedná o jimi sepsané zprávy o poměrech v koncentračním táboře Ravensbrück, či historiky vedená interview. Jde především

4 Srov. tamtéž, s. 13.

5 NEUGEBAUER, Wolfgang (ed.): *Widerstand und Verfolgung in Wien 1938–1945*, sv. 3. Jugend und Volk, Wien 1984.

6 Archiv vznikl v roce 1963 společnou snahou tří svazů sdružujících bývalé vězně a osoby pronásledované na základě stranické příslušnosti (ÖVP-Kameradschaft der politisch Verfolgten, Bundesverband Österreichischer Widerstandskämpfer und Opfer des Faschismus a Bund sozialistischer Freiheitskämpfer). Ke vzniku jednotného svazu srov. BAILER, Brigitte: Der KZ-Verband. In: *DÖW-Jahrbuch 2007. Schwerpunkt Namentliche Erfassung von NS-Opfern*. Lit Verlag, Wien 2007, s. 36–49.

7 BROUSEK, Karl Maria: *Wien und seine Tschechen. Integration und Assimilation einer Minderheit im 20. Jahrhundert*. Verlag für Geschichte und Politik, Wien 1980.

8 KOTALÍK, Matěj: *Češi ve Vídni v letech 1934–1945*.

9 BRAUNEIS, Inge: *Widerstand von Frauen in Österreich gegen den Nationalsozialismus 1938–1945*. Phil. Diss. Universität Wien, Wien 1974.

10 BERGER, Karin – HOLZINGER, Elisabeth – PODGORNİK, Lotte et al.: *Ich geb Dir einen Mantel, das Du ihn noch in Freiheit tragen kannst. Widerstehen im KZ: Österreichische Frauen erzählen*. Promedia, Wien 1987.

11 Irma Trksak pocházela z dělnické rodiny, která přišla do Vídně před první světovou válkou ze Slovenska. Narodila se 2. 10. 1917 ve Vídni, navštěvovala české školy a byla členkou Dělnické tělovýchovné jednoty (DTJ). Po maturitě na českém reálném gymnáziu Komenského ve Vídni absolvovala v roce 1937 pedagogickou akademii v Praze. Poté pracovala jako učitelka na české obecné škole (Volksschule) ve Vídni a učila slovenštinu v jazykové škole. O její odbojové činnosti viz dále.

12 MADERTHANER, Wolfgang – FISCHER, Gero: *Widerstand der tschechischen und slowakischen Minderheit in Österreich 1938–1945* (Unveröffentlichter Arbeitsbericht). VGA, Wien 2003 (tato nezveřejněná studie je k dispozici pouze k nahlédnutí v archivu VGA ve Vídni).

Pavla Plachá

o vzpomínky již zmíněné Irmy Trksak, dále zakladatelky „ravensbrückého archivu“ Antonie Bruha¹³ a svědectví Anny Vavak (Anna Vaváková).¹⁴ Jak je tedy patrné, odboj a pronásledování vídeňských Čechů a Češek za druhé světové války jsou dosud tématy převážně pro rakouské historiky a historičky, kteří je sledují především v celkovém kontextu rakouského odboje a český aspekt v nich hlouběji nereflektují.

Kromě uvedených odborných textů a vzpomínek se můžeme při hledání relevantních osob opřít o jmennou databázi rakouských vězňů v Ravensbrücku, která je výsledkem projektu Institutu pro výzkum konfliktů ve Vídni (Institut für Konfliktforschung Wien – IKF). Tato databáze obsahuje záznamy celkem o 2160 osobách. Určitým vodítkem při práci s databází IKF¹⁵ může být kategorie „rodná země“. V „České republice“ se podle databáze narodilo 40 žen, na Slovensku čtyři. Dostáváme se tak k velmi rozmanité skupině žen, z nichž byla valná většina vězněna jako „politické“, pět jako „Židovky“, pět jako „asociálky“ (většinou Romky), pět jako „vykladačky Bible“¹⁶ a jedna jako „kriminální“. Jejich národnost či etnická příslušnost však byly, jak naznačují důvody věznění, rozmanité a jejich vztah k rodné zemi lze dnes jen stěží odhadovat, vždyť mnohé z nich se narodily ještě do habsburské monarchie. Zajímali nás uvědomělý český odboj v Rakousku, musíme se tedy zaměřit především na Vídeň a tamní českou menšinu. Její příslušnice se však již většinou narodily ve Vídni, a tudíž kategorii „rodná země“ pro jejich dohledání v databázi použít nelze. Určitou možnost poskytuje kategorie „český odboj“,¹⁷ ale takové označení mají v záznamech pouze čtyři ženy. Z uvedených důvodů je třeba informace z databáze dále zkoumat, prověřovat a doplňovat, například srovnáváním s databází českých vězňů v koncentračním táboře Ravensbrück, která vznikla v Památníku Terezín (dále databáze PT).¹⁸ Jména žen z obou těchto databází se místy překrývají. Česká databáze PT mezi Češky zahrnuje například osm příslušnic komunistického odboje ve Vídni, ačkoli tyto ženy, jak bylo zmíněno, měly říšskou státní příslušnost a označení „T“ v táboře nenosily.¹⁹ Do rakouské databáze IKF se naopak zřejmě nedopatřením dostaly například Ottilie Hruskova (Ottilie Hrušková), Auguste Cervený (Augusta Červená) či Marie Ludmila Nettel (Marie Nettelová). Jejich odbojová činnost přitom s největší pravděpodobností s Vídni či Rakouskem nijak nesouvisela.²⁰ Informace o pronásledovaných osobách je možné dohledávat i na stránkách DÖW v databázi obětí nacismu v Rakousku.²¹

13 Antonie Bruha, rozená Spath, se narodila ve Vídni 1. 3. 1915. Pocházela z mnohonárodnostní rodiny. Vyrůstala ve Vídni v českém prostředí, navštěvovala české školy a provdala se za vídeňského Čecha. Povolením byla kadeřnice. O její odbojové činnosti a pronásledování viz dále. Jako „ravensbrücký archiv“ jsou označovány dokumenty v DÖW k dějinám tohoto tábora.

14 Anna Vavak, narozena ve Vídni 4. 3. 1919 (uváděno také 4. 3. 1913). O její perzekuci viz dále.

15 Viz <http://www.ravensbrueckerinnen.at/> (citováno k 31. 8. 2015).

16 Příslušnice nacisty pronásledované náboženské společnosti svědkové Jehovovi.

17 Viz <http://www.ravensbrueckerinnen.at/> (citováno k 31. 8. 2015).

18 Viz <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ravensbruck/> (citováno k 31. 8. 2015).

19 Irma Trksak, Antonia Bruha, Anna Vavak, Ludmila Vostarek, Anna Poskocil, Antonie Valach (Antonie Valachová), Marie Strnad (Marie Strnadová), Maria/Marie Oliva (Marie Olivová) a Elisabeth Kottek (Alžběta Kotková).

Česká menšina ve Vídni

Po rozpadu habsburské monarchie získali Češi žijící v nově vytvořené Rakouské republice právní status menšiny.²² Jejich národní sebevědomí se mohlo opřít o existenci vlastního státu Čechů a Slováků, který jim poskytoval morální, politickou i hospodářskou podporu. Život české menšiny ve Vídni, sociálně složené převážně z dělníků a živnostníků, se mohl rozvíjet také díky řadě národních hospodářských, společenských, kulturních, vzdělávacích a sportovních svazů a institucí a také politických stran, z nichž byla s převahou nejpočetnější Československá sociálně demokratická dělnická strana Rakouska (Tschechoslowakische Sozialdemokratische Arbeiterpartei Österreichs).²³

Historický vývoj Rakouska vedl ve 30. letech k postupnému oklešťování veřejného života, což mělo neblahý vliv i na českou menšinu, která se po porážce rakouských sociálních demokratů v občanské válce stala od února 1934 obětí politické perzekuce. Byla rozpuštěna sociálně demokratická strana a všechny spolky, které na ni navazovaly. Ačkoli se zásahy prozatím nedotkly českého školství, zaznamenalo to velký úbytek žáků.²⁴ Klesl také počet českých periodik a mnozí sociální demokraté se začali ideologicky posouvat více doleva.²⁵

Po anšlusu v březnu 1938 zaujala česká menšina vyčkávací stanovisko, a dokonce se aktivně podílela na agitaci pro schválení připojení Rakouska k Říši před dubnovým plebiscitem. Představitelé Československé menšinové rady po negativní zkušenosti s předchozím autoritativním režimem v Rakousku totiž podlehlí iluzi, že s novým nacistickým režimem je možné, byť za cenu potlačení vlastních politických postojů,

- 20 Také v Ravensbrücku byly evidovány jako Češky a nosily označení „T“. Otilie Hrušková, narozená 7. 10. 1898 v Jablůnce, pracovala za okupace jako učitelka na měšťanské škole ve Vsetíně. Vězněna byla za neskrývané protiněmecké postoje a podporu rodin zatčených. V Ravensbrücku byla od února 1943 do konce války. Srov. VÚA – VHA, Sběrka osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb., Hrušková Otilie. Augusta Červená, narozena 8. 4. 1910 ve Vídni, zatčena 5. 8. 1942 za přechovávání členů ilegální organizace. V Ravensbrücku byla od listopadu 1943. Srov. tamtéž, Červená Augusta. Marie Nettlová, narozena 7. 5. 1895 ve Vídni, byla zatčena 7. 10. 1941 a odsouzena Lidovým soudem v Berlíně a Zvláštním soudem v Brně za velezradu. V Ravensbrücku byla od 21. 3. 1944. Srov. tamtéž, Nettlová Marie, narozena 7. 5. 1895.
- 21 Tato databáze však není kompletní a jména většiny zde zmiňovaných žen v ní nenajdeme. Srov. <http://www.doew.at/> (citováno k 31. 8. 2015).
- 22 Postavení menšiny určovala Mírová smlouva ze Saint-Germain-en-Laye z 10. 9. 1919 (články 67 a 68) a bilaterální Brněnská smlouva mezi Československem a Rakouskem ze 7. 6. 1920, která zavazovala Rakousko ke zřízení českých škol ve Vídni.
- 23 Jako samostatná strana vznikla v roce 1921 odloučením od pražské centrály. V roce 1923 měla zhruba 15 tisíc členů. K bohatému společenskému životu vídeňské menšiny ve dvacátých letech 20. století srov. VALEŠ, Vlasta: *Die Wiener Tschechen einst und jetzt. Vídeňští Češi včera a dnes*. Scriptorium, Praha 2004, s. 101–108.
- 24 Počátkem 30. let mělo české školství ve Vídni 17 škol mateřských, 6 obecných, 6 měšťanských a hlavních a 4 střední a odborné školy. Dále zde fungovaly 2 slovenské jazykové školy a kurzy odborných škol. Školy Komenského existovaly také na dolnorakouském venkově. Srov. tamtéž, s. 106.
- 25 Srov. BROUSEK, Karl Maria: *Wien und seine Tschechen*, s. 55, a také KOTALÍK, Matěj: *Češi ve Vídni v letech 1934–1945*, s. 28.

Pavla Plachá

spolupracovat.²⁶ Zpočátku korektní vztah k české menšině využívali nacisté k propagandě své menšinové politiky, ale brzy se jejich postoje začaly měnit.²⁷

S vypuknutím války byla zahájena postupná likvidace krajanského života. Do Komenského škol byli dosazováni němečtí ředitelé a v roce 1941 byla zastavena jejich podpora.²⁸ Dne 12. dubna 1941 byla zakázána činnost Sokola a následně 10. listopadu rozpuštěny sokolské spolky a zabaven jejich majetek.²⁹ V prosinci 1941 byl zrušen poslední český deník ve Vídni (*Vídeňské noviny*, resp. *Vídeňské nedělní noviny*) a vzápětí zastavena činnost českého nakladatelství Machát a spol.³⁰ V únoru následujícího roku byl rozpuštěn spolek Komenský a jeho majetek propadl státu.³¹ V květnu pak byla rozpuštěna menšinová rada a její majetek taktéž zabaven.³² Do konce roku 1942 pak dostalo zákaz 12 českých tělovýchovných spolků (šlo převážně o sokolské spolky, jim podřízené spolky a jejich odnože).³³

Nacistická perzekuce vedená proti české vídeňské menšině z nacionálních pozic, ale také ideové (převážně sociálnědemokratické) přesvědčení většiny jejich příslušníků vedly mnohé k rozhodnutí postavit se nacistům na odpor.³⁴ Vídeňští Češi se podíleli na širokém spektru odbojové činnosti: jak individuální, jako byl například poslech „nepřátelského rozhlasu“ a šíření jeho zpráv takzvanou šeptandou nebo drobné sabotáže na pracovišti, tak organizované v rámci konkrétních odbojových skupin. Podíl žen na těchto aktivitách byl nemalý.

Odboj vídeňských Čechů

Na spiritistických „sedáncích“ se scházeli členové vídeňského spolku Libuše. Nacisté původně činnost tohoto vzdělávacího a hospodářského spolku zakázali, jeho členům se však díky novým stanovám a zaměřením na okultismus a duchovní vědy podařilo získat opětovné povolení k činnosti. Spolek čítal 45–60 členů, kteří se každých čtrnáct dní setkávali v restauraci Fiala na Friedrich-Kaisergasse 22, Vídeň XVI. či v soukro-

26 Podrobněji k okolnostem separátního hlasování příslušníků české menšiny ve Vídni a jejich motivaci k souhlasu s anšlusem (z 23 263 osob se 23 200 vyslovilo pro (!), 32 se hlasování zdrželo a jen 31 se vyslovilo proti) viz KOTALÍK, Matěj: *Češi ve Vídni v letech 1934–1945*, s. 45–48.

27 O zneužívání vstřícných kroků vůči české menšině ve Vídni v rámci německé zahraniční propagandy srov. tamtéž, s. 29–32.

28 Do konce války zůstaly ve Vídni v provozu jen dvě školy. Srov. BROUSEK, Karl Maria: *Vídeňští Češi pod nacistickou nadvládou*. In: VALEŠ, Vlasta (ed.): *Doma v cizině. Češi ve Vídni ve 20. století*. Scriptorium, Praha 2002, s. 41.

29 Kundmachung der Gestapo über die Auflösung der tschechischen Sokol-Vereine, 10. 11. 1941. In: NEUGEBAUER, Wolfgang (ed.): *Widerstand und Verfolgung in Wien 1938–1945*, sv. 3, s. 331.

30 Bescheid des Präsidenten der Reichspressekammer an die Firma Anton Machat, 1. 4. 1942. In: Tamtéž, s. 332–333.

31 Kundmachung der Gestapo Wien über Auflösung des „Komensky“-Schulvereines, 17. 2. 1942. In: Tamtéž, s. 332.

32 Kundmachung der Gestapo Wien über die Auflösung des Rates der tschechischen Volksgruppe, 12. 5. 1942. In: Tamtéž, s. 333.

33 Tagesbericht der Gestapo Wien Nr. 4 vom 10.–12. 11. 1942. In: Tamtéž.

34 Dle celoročního sčítání lidu, které proběhlo v květnu 1939, se k české nebo slovenské mateřštině přihlásilo 54 229 Vídeňanů (tj. 3,06 % vídeňského obyvatelstva). Srov. BROUSEK, Karl Maria: *Wien und seine Tschechen*, s. 33.

Z Vídně do Ravensbrücku

mých bytech. S nástupem nacismu se politizoval a setkání začaly naplňovat protinacisticky laděné debaty volající po obnovení Československa, porážce nacismu či nastolení vlády Otto von Habsburka. Nemalou část skupiny tvořily ženy. V roce 1940 byla pravá činnost spolku vyzrazena a Gestapo zatklo 13 lidí. Konal se s nimi proces před Zemským soudem ve Vídni. Sedm žen bylo odsouzeno za šíření protinacistické propagandy na 10 měsíců až tři roky káznice.³⁵ Do koncentračního tábora nebyla deportována žádná z nich.

Daleko větší nebezpečí představovala pro nacisty skupina, která se vytvořila kolem členů tělovýchovného spolku Orel a Jednoty sv. Metoděje. V historiografii bývá označována jako „Curie“ (také „Curieu“ nebo „Curie“). V jejím čele stál katolický kněz Josef Pojar³⁶, který se minimálně od roku 1942 pokoušel navázat kontakty s československým zahraničním odbojem a se svými spolupracovníky příležitostně pomáhal pronásledovaným lidem. Na jaře 1944 se mu podařilo dostat se na území ovládané jugoslávskými partyzány, kteří jej předali britské vojenské misi. Odtud byl odeslán do jihoitalského Bari, kde absolvoval zpravodajský a výsadkový výcvik. Poté se vrátil do Vídně. Jeho skupina, která měla kolem 30 členů, odesílala československé vojenské misi v Jugoslávii a odtud dál do Londýna řadu důležitých zpráv o situaci ve Vídni. V prosinci 1944 byla rozbita vídeňským Gestapem, ale mnozí její členové uvěznění unikli. Z Pojarovy skupiny jsou známa jména tří žen, z nichž zatčena byla pouze Marie Rousová, která byla poté vězněna ve Vídni.³⁷

Dohledat ženy pronásledované za takzvaný individuální odboj je velmi obtížné. Přesto díky srovnávání pramenů, databáze IKF a odborných textů, můžeme zmínit alespoň několik jmen. Za špionáž byla do Ravensbrücku deportována Aurelia Eisner, vdova po lékaři, označovaná v dokumentech Gestapa jako „podporovatelka boje ve

35 Antonia Most (3 roky káznice), Anna Hotovec (2,5 roku káznice), Agnes Krahulec (2 roky káznice), Antonia Fiala (1,5 roku káznice), Josefína Suchanek (1 rok káznice), Henriette Kahler (1 rok káznice), Ludmila Jassek (10 měsíců káznice). Jarmila Suchanek byla osvobozena. K činnosti spolku Libuše srov. Bildungs- und Wirtschaftsverband „Libuse“ (nationaltschechischer spiritistischer Zirkel). In: NEUGEBAUER, Wolfgang (ed.): *Widerstand und Verfolgung in Wien 1938–1945*, sv. 3, s. 334–338. Srov. také MADERTHANER, Wolfgang – FISCHER, Gero: *Widerstand der tschechischen und slowakischen Minderheit in Österreich 1938–1945*, s. 52–54.

36 Josef Pojar se narodil v roce 1914 ve Vídni v české rodině. Roku 1938 byl v Brně vysvěcen na katolického kněze a v letech 1939–1940 se podílel na duchovní správě české menšiny ve Vídni. V roce 1940 byl povolán do Wehrmachtu, ale jako Čecha ho po ukončení základního výcviku propustili. Nacistický režim mu však nepovolil návrat do duchovní správy a další dva roky byl nuceně nasazen ve Vídni jako dělník. Už v té době kolem sebe soustřeďoval kroužek vlastenecky smýšlejících Čechů, který lze označit jako základ pozdější odbojové skupiny. Od konce války až do jara 1946 byl předsedou Československého ústředního výboru ve Vídni a z této funkce řídil repatriaci vídeňských Čechů a Slováků do ČSR. Sám v roce 1946 odjel do Československa a stal se důstojníkem z povolání duchovní služby československé armády. Krátce po komunistickém převratu, počátkem dubna 1948, byl při pokusu o přechod do zahraničí zatčen a odsouzen na doživotí. Z vězení byl propuštěn v roce 1956 a poté pracoval v dělnických profesích. V roce 1967 se mu podařilo vrátit se do Vídně. Tam v roce 1992 zemřel. PLACHÝ, Jiří: *Z Vídně pro Londýn. Výsadková operace GUMMIT a odbojová skupina Curie. Historie a vojenství*, 2014, roč. 62, č. 1, s. 35–48.

37 Další dvě ženy, Olga Kyzivalová a Adéla Hladíková, zatčení unikly. K působení odbojové skupiny patra Pojara srov. tamtéž.

Pavla Plachá

Španělsku“, „agitátorka bez skrupulí“ a „ruská agentka“.³⁸ Za ústní šíření protinacistické propagandy se v Ravensbrücku ocitla Marie Müller, původem sice Polka, avšak hlásící se k češtví.³⁹ Český původ je v databázi IKF zaznamenán i u Anny Vesely, jež byla zadržena, protože plivla na odznak Národně socialistické péče o blaho lidu (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt – NSV).⁴⁰ Českého původu byla též Anna Brezina, zatčená s manželem o Velikonocích 1944 za přechovávání syna, parašutisty Karla Breziny, který dezertoval z Wehrmachtu, vstoupil do britské armády a společně s Josefem Sasso byl v dubnu 1944 vysazen na území Dolního Rakouska.⁴¹

S převahou nejpočetnější, a co se perzekuce týká, nejvíce postiženou skupinou byla „česká sekce Komunistické strany Rakouska“. Vídeňské Gestapo takto nepřesně označovalo největší odbojovou skupinu vídeňských Čechů, která ve skutečnosti měla dvě větve: jednak takzvanou teroristickou skupinu Ing. Edgara Diaseka a Franze Nakowitze, v níž nebyli pouze Češi, a jednak největší českou odbojovou skupinu ve Vídni, sdružující převážně mladou levici.⁴² Skupina měla kolem 120 členů, z nichž bylo asi 20 žen.⁴³ Organizačním jádrem byli komunisté a sociální demokraté, ale patřili do ní také mladí sokolové či praktikující katolíci. Zázemí měli v českém tělovýchovném spolku, který po zákazu Dělnické tělovýchovné jednoty – DTJ (českého sociálně-demokratického tělovýchovného spolku) v roce 1934 pokračoval pod jinými názvy (např. Tschechoslowakischer Turnverein, tedy Československý tělovýchovný spolek) ve své činnosti. Ženy se ve skupině angažovaly nejen jako pomocnice svých partnerů, nýbrž často zcela rovnocenně mužům. Jejich „ženství“ také skupina cíleně využívala při svých aktivitách. Irma Trksak a Antonia Bruha například při drobných sabotáž-

38 Aurelia Eisner (Kubat), rodným příjmením Cap, narozena 21. 12. 1905 ve Vídni, byla zatčena již v červnu 1938. Vězněna byla též v Aichachu, do Ravensbrücku byla deportována v srpnu 1942. Po osvobození se vrátila do Vídně. Srov. databáze IKF – viz <http://www.ravensbrueckerinnen.at/> (citováno k 31. 8. 2015).

39 Marie Müller, rozená Maslak, narozena ve Znojmě. Bližší údaje o ní nejsou známy a její jméno se nenachází ani v databázi IKF. Srov. MADERTHANER, Wolfgang – FISCHER, Gero: *Widerstand der tschechischen und slowakischen Minderheit in Österreich 1938–1945*, s. 107.

40 Anna Vesely, rozená Pecka, narozena 19. 9. 1895 ve Vídni. Zadržena 23. 9. 1941, do Ravensbrücku deportována z Vídně 16. 9. 1942. Po osvobození se vrátila do Vídně.

41 Anna Brezina, rozená Buhuslav, narozena 5. 7. 1889 ve Stádleci, byla do Ravensbrücku deportována 25. 7. 1944. Pracovala tam na poli a jako pletářka. Srov. *Berichte über das KZ-Ravensbrück, Anna Brezina*, 15. 1. 1975, DÖW 50104/11. Po osvobození se vrátila do Vídně. Její manžel Gottlieb Brezina byl vězněn v koncentračním táboře Flossenbürg. K němu srov. Internetová databáze rakouských obětí Gestapa v letech 1939–1945 – viz <http://www.doew.at/> (citováno k 31. 8. 2015). Karel Brezina se narodil v roce 1919 v Dolejším Krušci (město Hartmanice). Byl členem ilegální skupiny mladých komunistů. Josef Sasso (1920–1995) byl za své členství v komunistickém svazu mládeže téměř tři roky vězněn. Oba se jako vojáci Wehrmachtu dostali do spojeneckého zajetí a následně vstoupili do britské armády. V dubnu 1944 byli vysazeni jako parašutisté na rakouské území s úkolem pomáhat partyzánským skupinám a provádět špionáž ve vojenských objektech. Při přistání však ztratili většinu vybavení a po několika dnech byli po přestřelce s Gestapem zadrženi a uvězněni ve Vídni. V únoru 1945 byli přes Linec a Prahu-Pankrác deportováni do věznic v Malé pevnosti v Terezíně, kde se dočkali osvobození. Oba se poté vrátili do Rakouska. Srov. *Brezina Karl*, DÖW 20000/G563 a také internetové stránky DÖW – viz <http://ausstellung.de.doew.at/m18sm86.html> (citováno k 31. 8. 2015).

42 Podle údajů, které získalo Gestapo, spolupracovaly tyto skupiny od srpna 1941. Srov. NEUGEBAUER, Wolfgang (ed.): *Widerstand und Verfolgung in Wien 1938–1945*, sv. 3, s. 327.

43 BROUSEK, Karl Maria: *Wien und seine Tschechen*, s. 42.

Z Vídně do Ravensbrücku

ních akcích se svými kolegy z odboje předstírali milenecké páry, přičemž zapalovali pomocí časovaných výbušnin stohy slámy či skladiště válečného materiálu.⁴⁴ Jejich činnost spočívala i ve vytváření, rozmnožování a kolportování protiválečných a protinacistických letáků cílených na české muže s říšským občanstvím, kteří byli povoláváni do Wehrmachtu. Byli nabádáni k tomu, aby se nenechali odvést do německé armády. Argument jim měl poskytnout Hitlerův výnos z října 1938, podle něhož neměli být do Wehrmachtu povoláváni státní příslušníci hlásící se k češtví. Skupina za tím účelem vyhotovila vzorovou stížnost, která měla sloužit povolávaným mužům jako předloha a také posílala vojákům na frontu dopisy s protiválečným obsahem. Mužským členům skupiny se podařilo proniknout do nacistických organizací a armády.⁴⁵ Nechali se například odvést do Wehrmachtu, přestože to jako Češi mohli odmítnout. Irma Trsak pracovala po uzavření české školy, kde působila jako učitelka, několik měsíců na cenzurním úřadu (Zensurstelle), čehož zároveň využívala k odbojové činnosti. Jakožto pracovnice zodpovědná za slovanské jazyky a francouzštinu chránila pisatele dopisů s „nebezpečným“ obsahem. Spolu s Antonií Bruha prováděla také špionážní činnost.⁴⁶

Skupina byla prozrazena přičiněním židovského konfidenta Gestapa Kurta Koppela zvaného Ossi⁴⁷. Zatýkáni probíhalo od září 1941 do jara následujícího roku. Dvacet mužů bylo popraveno 6. listopadu 1941 v Mauthausenu, o rok později pak

44 Podle denních zpráv Gestapa bylo ve dnech 31. 8. a 1. 9. 1941 na území Velké Vídně zapáleno cekem 13 stohů slámy, případně stodol. Srov. „Tschechische Sektion der KPÖ“. In: NEUGEBAUER, Wolfgang (ed.): *Widerstand und Verfolgung in Wien 1938–1945*, s. 338. Podle svědectví Irmy Trsak se těchto akcí účastnili Edgar Diasek, Dr. Halbkram, Antonia Bruha, Alois Houdek, Franz Nikola a Hassmann. Skupina zapálila také vojenské skladiště v Gro Enzersdorf a plánovala bombový útok na protibolševickou výstavu ve Vídni, ten se však nezdařil. Srov. *Interview mit Irma Trsak*, DÖW 5796, 26. 7. 1969. Brousek uvádí do podzimu 1941 celkem 41 zapálení ve Vídni a okolí a sedm útoků výbušninou v prvním okrese. Srov. BROUSEK, Karl Maria: *Wien und seine Tschechen*, s. 42.

45 Srov. KOTALÍK, Matěj: *Češi ve Vídni v letech 1934–1945*, 59–60.

46 Irma Trsak byla kontaktní osobou důstojníka československé zpravodajské služby Jaromíra Přechtěl, s nímž se několikrát setkala v Brně. Ve svých vzpomínkách popsala, jak k navázání kontaktu došlo: na přání Aloise Houcka, vedoucího své odbojové skupiny, kontaktovala bývalou spolužačku Martu Benešovou, která žila v Ivanovicích na Hané a jejíž otec pracoval v bakteriologickém institutu. Benešová na schůzku přivedla Přechtěl (krycím jménem „Julius“), který měl zájem o navázání spolupráce s jejich odbojovou skupinou. Měli mu dodávat informace o pohybu Wehrmachtu v Rakousku. Houdek souhlasil a Irma pak Přechtělovi zaslala potřebné informace. Přechtěl přislíbil skupině dodání vysílačky, k tomu však již nedošlo, ačkoli jí poskytl v Brně několik lekcí k jejímu používání. Srov. *Interview mit Irma Trsak*, DÖW 5796, 26. 7. 1969. Českou sekci Komunistické strany Rakouska podrobila zkoumání z genderového pohledu ve své disertační práci Cathrin Hermann. Srov. HERMANN, Cathrin: *Widerstand und Geschlecht. Geschlechterrollen im österreichischen Widerstand und deren Darstellungen in der Forschungsliteratur nach 1945 – Ein Vergleich zwischen der „Österreichischen Freiheitsbewegung“ und der so genannten „Tschechischen Sektion der KPÖ“*. Universität Wien, Wien 2011, s. 66–77. Viz <http://othes.univie.ac.at/18450/> (citováno k 31. 8. 2015).

47 Kurt Koppel, narozen v roce 1915 v židovské rodině ve Vídni, byl funkcionářem svazu mládeže Komunistické strany Rakouska a zároveň pracoval pro rakouskou státní policii. Po anšlusu jej jako konfidenta převzalo Gestapo, u něhož působil jako agent provokatér, zodpovědný za odhalování komunistického odboje proti nacionálnímu socialismu. Po válce se mu podařilo před spravedlností uprchnout. Srov. SCHAFRANEK, Hans: V-Leute und „Verräter“. Die Unterwanderung kommunistischer Widerstandsgruppen durch Konfidenten der Wiener Gestapo. In: *Internationale wissenschaftliche Korrespondenz zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, 2000, Nr. 3, s. 300–349.

Pavla Plachá

tamtéž dalších osm.⁴⁸ Od září do listopadu 1941 bylo postupně zadrženo osm žen. Další dvě v roce 1942 a po jedné ještě v letech 1943 a 1944.⁴⁹

Ve Vídni pobývaly zadržené ženy převážně v policejní věznici Rossauerlande,⁵⁰ přechodně též v soudní věznici pro II. okres na Schifffamtsgasse nebo ve vězeňském zařízení vídeňského Zemského soudu. Irma Trksak, Antonia Bruha a Marie Houdek (Marie Houdková) strávily rok na samotce.⁵¹ Výslechy se odehrávaly na Gestapu na Morzinplatzu. S žádnou z nich se nekonal soud. Dne 26. září 1942 byly všechny ženy z této skupiny naloženy do vlaku a přes věznic v Linci, v Praze na Pankráci, Lipsku a Berlíně (Alexanderplatz) deportovány do Ravensbrücku, kam dorazily 2. října.

Taktéž za komunistický odboj, nikoli však v rámci této skupiny, byly v Ravensbrücku vězněny minimálně další dvě vídeňské Češky. Beatrix Halama, narozená 30. 4. 1904, byla stejně jako její muž, řidič tramvaje Karl Halama, zatčena v lednu 1941 za přechovávání komunistického propagandistického materiálu a placení stranických příspěvků. Dne 4. 2. 1943 byla odsouzena za přípravu k velezradě na pět let káznice. Z Vídně do Ravensbrücku byla deportována přes káznici v Aichachu.⁵² Maria (Mizzi) Bures, narozená 26. 7. 1902 v Děvině, byla zadržena jako členka komunistické buňky ve Vídni-Simmeringu již 28. 8. 1939 a 11. 5. 1942 odsouzena za přípravu velezrady na čtyři roky káznice. V Ravensbrücku byla vězněna od prosince 1943.⁵³

Vídeňské Češky v Ravensbrücku

Sledované Češky byly po příchodu do Ravensbrücku zařazeny do vězeňské kategorie politických, a tudíž byly označeny červeným trojúhelníkem. Jak již bylo zmíněno v úvodu, většina z nich měla s největší pravděpodobností v době zatčení říšskou státní příslušnost a písmeno „T“, označující české vězeňkyně, jim přiděleno nebylo. Jako Češky (z Vídně) je však vnímaly jejich české spoluvězeňkyně. Vedle jazykové a kulturní blízkosti tu navíc působila ideová spřízněnost s českými komunistkami. Právě komunistky mohly v táborovém společenství navázat na zkušenosti s organizační strukturou své strany, vybudovat si síť osobních vazeb a moci tak mezi sebou uplatňovat určitý systém vzájemné pomoci. V prvních letech existence tábora však ještě politické

48 Vedoucí skupiny Alois Houdek a Alois Valach byli souzeni samostatně. Houdek byl popraven ve Vídni 30. března 1943, Valach zastřelen v Torgau v lednu 1944. Srov. KOTALÍK, Matěj: *Češi ve Vídni v letech 1934–1945*, s. 61–62.

49 Viz tabulka Vídeňské Češky z „české sekce KPÖ“ deportované do Ravensbrücku na konci této studie.

50 Věznice na Rossauerlande 5–9, Vídeňany též nazývaná „Liesl“ (do roku 1919 se ulice jmenovala Elisabethpromenade).

51 Marie Houdek, manželka vedoucího skupiny Aloise Houdka, narozená 2. 4. 1908, povoláním písárka, spáchala 11. 10. 1941 v policejní věznici Rossauerlande sebevraždu. Její muž sloužil v době jejího zadržení u Wehrmachtu v Korutanech. Dostal varování, ale přijel do Vídně, aby své ženě obstaral advokáta. Byl zatčen, odsouzen k trestu smrti a popraven.

52 Srov. databáze IKF a databáze DÖW – viz <http://www.ravensbrueckerinnen.at/> a <http://www.doew.at/> (obě citováno k 31. 8. 2015).

53 Srov. tamtéž. Dále srov. HEIKE, Imtraud – STREBEL, Bernhard: *Häftlingselbstverwaltung und Funktionshäftlinge im Konzentrationslager Ravensbrück*. In: Kol. autorů: *Frauen in Konzentrationslagern: Bergen-Belsen, Ravensbrück*. Edition Temmen, Bremen 1994, s. 97, pozn. 26.

Z Vídně do Ravensbrücku

vězeňkyně nezastávaly funkce v rámci táborové samosprávy, které byly vyhrazeny německým kriminálním vězeňkyním,⁵⁴ jež na pozicích takzvaných blokových a štabových⁵⁵ představovaly jakousi prodlouženou ruku SS. Nutno dodat, že politické vězeňkyně samy zpočátku funkce odmítaly, neboť je považovaly za projev spolupráce či kolaborace s nacisty. Postupně si však, také díky zkušenostem s často bezohledným chováním těchto „zelených“ funkcionářek⁵⁶, uvědomovaly, že zastávání pozic ve vězeňské samosprávě jim může přinést lepší zacházení a otevřít možnost pro ilegální činnost. V letech 1940–1942 se německým a rakouským socialistkám a komunistkám podařilo dosadit na důležitá místa „svoje lidi“ a výrazně tak omezit počet „zelených trojúhelníků“ ve vězeňských funkcích. Tento posun v obsazování funkcí od „kriminálních“ k „politickým“ vězeňkyním byl výhodný i pro vedení tábora, neboť politické vězeňkyně měly zpravidla pro tuto práci lepší předpoklady (organizační schopnosti či administrativní nebo jazykové dovednosti), kterých bylo stále více třeba v souvislosti s rozrůstáním tábora a vznikem jeho poboček.⁵⁷

Skupina Vídeňanek z „české sekce KPÖ“ byla po obligátní přijímací proceduře⁵⁸ přemístěna z takzvaného zugangsbloku⁵⁹ na první, „politický“ blok, který měla na starost rakouská sociální demokratka Rosa Jochmann⁶⁰. Díky její osobnosti a přístupu k vězeňkyním v něm vládla disciplína a pořádek. Tento blok byl také vhodným místem k vytváření kontaktů pro vzájemnou pomoc, jakož i jádrem odbojových aktivit.⁶¹

- 54 Na rozdíl od mužských koncentračních táborů nebyly v Ravensbrücku vězeňské funkcionářky označovány jako „kápo“. V běžném lágrovém žargonu se vžilo polské označení funkce: *blockowa, stubowa* atp. Srov. HEIKE, Imtraud – STREBEL, Bernhard: *Häftlingsselbstverwaltung und Funktionshäftlinge im Konzentrationslager Ravensbrück*, s. 97, pozn. 15.
- 55 Bloková – vedoucí dřevěného baráku (bloku). Štubová – vedoucí světnice.
- 56 Zelený trojúhelník na oděvu vězeňkyň označoval kategorii Berufsverbrecher (zločinec z povolání) nebo Kriminelle (kriminálník, zločinec). Podrobně k vězeňským/táborovým kategoriím viz EBERLE, Annette: *Häftlingskategorien und Kennzeichnungen*. In: BENZ, Wolfgang – DISTEL, Barbara (eds.): *Der Ort des Terrors. Geschichte des nationalsozialistischen Konzentrationslagers, Bd. 1: Die Organisation des Terrors*. C. H. Beck, München 2006, s. 91–109.
- 57 K problematice fungování vězeňské samosprávy srov. HEIKE, Imtraud – STREBEL, Bernhard: *Häftlingsselbstverwaltung und Funktionshäftlinge im Konzentrationslager Ravensbrück*, s. 89–97.
- 58 Po příjezdu do tábora se ženy musely svléknout, zpravidla v přítomnosti příslušníků SS, byly jim odebrány šaty a osobní věci, částečně byly ostříhány, oholeny, musely se vysprchovat a podrobit lékařské prohlídce, dostaly vězeňské šaty, byly zařazeny do vězeňské kartotéky: byla jim přidělena kategorie, kterou označoval trojúhelník našitý na vězeňských šatech, a dostaly vězeňské číslo.
- 59 Blok určený pro nově příchozí vězeňkyně.
- 60 Rosa Jochmann se narodila v roce 1901 ve Vídni. Ve dvacátých letech vstoupila do rakouské Sociálně demokratické dělnické strany (Sozialdemokratische Arbeiterpartei) a po jejím zákazu ve 30. letech se stala členkou ústředního výboru ilegálních Revolučních socialistů Rakouska (Revolutionäre Sozialisten Österreichs). Za tuto činnost byla v roce 1934 odsouzena k více než ročnímu žaláři. V roce 1939 byla znovu zatčena a od dubna 1940 do konce války pak vězněna v Ravensbrücku. Po návratu do Vídně byla přední političkou Socialistické strany Rakouska (Sozialistische Partei Österreichs) a mimo jiné předsedkyní Svazu socialistických bojovníků za svobodu (Bund sozialistischer Freiheitskämpfer) a dlouholetou viceprezidentkou Dokumentačního archivu rakouského odboje (DÖW). Zemřela ve Vídni v roce 1994. K její politické činnosti viz http://www.parlament.gv.at/WWER/PAD_00735/ (citováno k 31. 8. 2015).
- 61 Srov. MAYHOFER, Hemma: „Bis zum letzten Atemzug werde ich versuchen dagegen anzukämpfen!“ Irma Trksak – Ein Lebensweg des Widerstehens. In: *DÖW-Jahrbuch 2005. Schwerpunkt Frauen in Widerstand und Verfolgung*. Lit Verlag, Wien 2005, s. 159–160.

Vídeňské Češky měly vzhledem k výše uvedeným skutečnostem dobré předpoklady k vykonávání vězeňských funkcí a postupně se také některé z nich na tyto posty dostaly (většinou na vlastní žádost). Anna Vavak zastávala významnou funkci u firmy Siemens & Halske. V době jejího příchodu do tábora v říjnu 1942 zrovna probíhal nábor pracovních sil pro tuto firmu. Vavak se sama hlásila, jelikož práce – výroba součástek do telefonů a radiopřístrojů – slibovala lepší podmínky a navíc se tu otevírala možnost kontaktu s civilními zaměstnanci v továrně, které měla v úmyslu informovat o poměrech v koncentračním táboře. Původně byla zaměstnána v kanceláři jako písařka. Postupně dostala na starost přijímání nových pracovníků z řad vězeňkyň, a mohla tak ovlivňovat jejich zařazení na pracovní pozice. Jako Anweisungshäftling⁶² musela shánět vězeňským oblečení a obuv. Když byl v prosinci 1944 zřízen zvláštní tábor pro ženy pracující pro tuto firmu (takzvaný Siemenslágr), vykonávala v něm vysokou funkci Lagerälteste (táborová starší – vedoucí vězeňkyně tábora). Disciplína v tomto pobočném táboře byla uvolněnější nežli v tom hlavním. Ve volných chvílích se tu pořádaly politické debaty, školení a také zábavní programy. Anna Vavak, dle svědectví spoluvězeňkyň *krásná, inteligentní, mimořádně milá a šarmantní*, byla velmi oblíbená.⁶³ Další vídeňská Češka, Antonia Bruha, se na radu Rosy Jochmann, *aby byla „nějaká Rakušanka“ v revíru*, úspěšně ucházela o funkci na tomto oddělení.⁶⁴ Získala zde místo takzvané Revierläuferin. Z tohoto titulu obcházela tábor a odváděla nemocné vězeňkyně na revír, což jí umožňovalo podílet se na záchraně některých z nich.⁶⁵ Irmě Trksak se brzy po deportaci do Ravensbrücku podařilo díky zmiňované Anně Vavak získat pozici Anweiserin u firmy Siemens & Halske. Poté byla zodpovědná za zeleň kolem baráků a po vzniku Siemenslágru v prosinci 1944 se stala na vlastní žádost na jednom z jeho bloků štubovou. V této funkci měla na starosti rozdělování jídla a péči o čistotu a pořádek na „štubě“. Funkci v táboře získala také další vídeňská Češka – v kuchyni SS pracovala již zmíněná komunistka Maria Bures.⁶⁶

62 Jako Anweisungshäftling, Anweishäftling, Anweiserin nebo také Kolonnenführerin byly označovány vězeňkyně, které stály v čele pracovní kolony. Češky jim říkaly „anvajzunkové“. Byly to vězeňkyně, které zodpovídaly za pracovní komando. Samy byly od tělesné práce osvobozeny, ale měly na starosti její rozdělení mezi příslušnice komanda. Za vykonanou práci pak ručily a dohlížely také na dodržování táborového řádu.

63 Anna Vavak, narozena 4. 3. 1913 ve Vídni, povoláním pravděpodobně prodavačka, byla zadržena za ilegální činnost v „komunistické sekci KPÖ“ v září 1941. Do Ravensbrücku byla deportována 2. 10. 1942. Po válce se provdala za vídeňského Čecha Hanse Marsálka, též bývalého politického vězně z Mauthausenu. Zemřela v roce 1959. Srov. SCHINDLER-SAEFKOW, Bärbel: Siemens & Halske im Frauenkonzentrationslager Ravensbrück. In: *Utopie Kreativ*, Heft 115/116, Mai/Juni 2000, s. 514–515.

64 Häftlingskrankenbau (HKB) čili takzvaný revír bylo oddělení pro nemocné, kde vězeňkyně pracovaly jako lékařky, zdravotní sestry a úřednice. Srov. HEIKE, Imtraud – STREBEL, Bernhard: *Häftlingsselbstverwaltung und Funktionshäftlinge im Konzentrationslager Ravensbrück*, s. 91.

65 Jedná se například o dále zmíněnou záchranu tří rakouských komunistek. Antonia Bruha také vzpomínala, jak pomáhala vystavovat nemocným a starým ženám karty s poznámkou „bedingtauglich“ (podmíněně schopná), které jim dávaly šanci získat méně náročnou práci. Srov. *Interview mit Antonia Bruha*, DÖW 5796, 31. 7. 1969.

66 Maria (Marie) Bures, rozená Schopf, pocházela ze Slovenska (narozena 26. 7. 1902 v Děvině). Byla uvězněna v srpnu 1939 jako komunistka. Do Ravensbrücku byla deportována v roce 1943. Po osvobození se vrátila do Vídně. Zemřela v roce 1983.

Z Vídně do Ravensbrücku

Využívání vězeňské funkce k ilegální činnosti s sebou neslo samozřejmě velké riziko tvrdých trestů v případě vyzrazení. Dokladem je případ štubové Armý Trksak, která byla přeložena ze Siemenslágru za trest (na její „štubě“ se konala kulturní vystoupení) do likvidačního tábora v Uckermarku.⁶⁷

Ženy, které podaly o Ravensbrücku svědectví, uvádějí často jako nezbytný předpoklad pro překonání tvrdých podmínek koncentračního tábora neustálé vnitřní osobní nasazení, duševní boj o vlastní přežití. Významnou strategií k udržování tohoto „stavu“ bylo navazování kontaktů s ostatními vězeňkyněmi, jež nezřídka přerůstaly ve skutečná přátelství. Díky jazykovému a kulturnímu spříznění se před vídeňskými Češkami otevírala možnost stykat se kromě politických Rakušanek a Němek také s českými vězeňkyněmi.⁶⁸ Jak už bylo uvedeno, důležitou rolí přitom hrála společná levicová (sociálnědemokratická či komunistická) orientace a víra ve spravedlivý svět, který nastane po porážce nacismu.⁶⁹ Mezi komunistkami se pokoušela o navázání mezinárodních kontaktů česká komunistka Jožka Jabůrková.⁷⁰ Po její smrti vzešla iniciativa od rakouských komunistek a vídeňská Češka Antonia Bruha měla sloužit jako prostředník ve vztahu k českým soudružkám. Koncem roku 1944 vznikl mezinárodní ilegální výbor, který zorganizoval například záchranu tří rakouských komunistek (Toni Lehr, Gerti Schindel a Edith Wexberg), jimž hrozila poprava. Vězeňkyně je několik měsíců v táboře před exekucí ukrývaly. Z tábora se pak dostaly tajně v rámci záchranné akce švédského Červeného kříže jako „Francouzky“.⁷¹ Jako další příklad organizované

67 V lednu 1945 byla vyklizena velká část kárného tábora pro mládež („Jugendschutzlager“) v blízkém Uckermarku a byly do něj z Ravensbrücku odvázeny vězeňkyně určené k likvidaci. Trksak zde měla funkci štubové. Po nějaké době se jí za pomoci šéfký lágrové policie, též Vídeňanky Thury, podařilo dostat zpět do hlavního tábora a opět do funkce štubové, tentokrát na mezinárodním bloku Resi Kozderové. Terezie Kozderová, narozena 20. 4. 1896 ve Vídni, se provdala do Prahy. Do Ravensbrücku byla deportována z pražského Gestapa. Od 27. 4. 1940 byla štubovou na 3. bloku, později blokovou (Siemenslágr). Srov. databáze PT – viz <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ravensbruck/> (citováno k 31. 8. 2015). K vídeňskému původu Resi Kozderové srov. WEINZIERL, Erika: Österreichische Frauen in nationalsozialistischen Konzentrationslagern. In: *Dachauerhefte 3. Frauen, Verfolgung und Widerstand*. Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1993, s. 180.

68 Celkový počet Česek vězněných v Ravensbrücku se odhaduje na více než 2200. Jako „české vězeňkyně“ přitom bývají v české historiografii (aniž by to však bylo nějak definováno) chápány ženy, jimž byla nacistickou mašinerií přidělena značka „T“ (Tschechin). V tomto pojetí jde o Češky deportované do Ravensbrücku především z věznic a táborů v Protektorátu Čechy a Morava a z pohraničí, odtrženého na základě mnichovské smlouvy. Dále sem spadají Češky, které se do Ravensbrücku dostaly z jiných táborů, v nichž byly původně internovány (například z Osvětimi), a částečně také z jiných zemí, kde byly zadrženy.

69 Irma Trksak k primární solidaritě mezi komunistkami poznamenala: *Soudružky určitě pomáhaly stovkám jiných. Určitě. Když byl někdo v nouzi nebo v ohrožení života. Myslím si ale, že pokud byla možnost volby, pomohlo se spíš soudružce*. Citováno podle MAYHOFER, Hemma: „Bis zum letzten Atemzug werde ich versuchen dagegen anzukämpfen!“ *Irma Trksak – Ein Lebensweg des Widerstehens*, s. 167 (přeložila autorka).

70 Jožka Jabůrková, v době věznění Palečková, narozena 16. 4. 1896 ve Vítkovicích. Předválečná komunistická aktivistka, novinářka, spisovatelka a pražská zastupitelka. Do Ravensbrücku byla deportována v květnu nebo červnu 1939. V táboře organizovala tajná politická školení. Zemřela zde na následky mučení 31. 7. 1942.

71 Původně byly deportovány do Osvětimi jednak jako Židovky a jednak jako členky Komunistické strany Rakouska. Do Ravensbrücku byly převezeny 1. 12. 1944. Na základě předchozích zkušeností, jak bylo s takovými vězeňkyněmi zacházeno, předpokládaly členky výboru, že budou určeny k likvidaci.

Pavla Plachá

odbojové aktivity lze uvést falšování záznamů o pracovním výkonu jednotlivých vězeňkyň, které vědomě svou práci sabotovaly nebo nemohly podat požadovaný výkon z důvodu tělesné slabosti. Z vídeňských Češek se na této činnosti mohla díky funkci Arbeitsanweiserin u firmy Siemens & Halske podílet Irma Trksak.⁷²

Velmi významnou strategií pro přežití představovaly pro řadu uvězněných žen kulturní aktivity. Svým způsobem šlo také o odboj, neboť jakákoli činnost na tomto poli byla zakázána. Kultura měla zároveň svůj morální význam a v neposlední řadě byla též jistým únikem z každodenní reality. Volného času, který by dával prostor výtvarným, literárním, pěveckým či divadelním aktivitám, nebylo v denním režimu mnoho a cokoli uměleckého podnikat, vytvářet nebo mít s sebou neslo riziko trestu. Postupem času se však situace do určité míry uvolnila a aktivit v této oblasti přibývalo. Od roku 1944 tak můžeme hovořit o jakési „pololegalitě“ kulturní činnosti, avšak vždy s ohledem na konkrétní situaci na konkrétním bloku, neboť mnohé často záviselo na loajalitě blokových či přístupu jednotlivých dozorců a dozorkyň.⁷³

Příslušnice české menšiny ve Vídni vyrůstaly v prostředí, které udržovalo české kulturní tradice. Většina jich navštěvovala české školy. Česká kultura jim byla vlastní a kontakty s ostatními Čěškami se v této oblasti navazovaly zcela přirozeně. Irma Trksak se připojila k českým vězeňkyním, které v lágru vytvořily dvanáctičlenný pěvecký sbor pod vedením Anny Kvapilové.⁷⁴ Členky sboru se scházely převážně v neděli, kdy měly volno, a tehdy také většinou probíhala jejich improvizovaná vystoupení pro malé skupinky žen. V repertoáru měly především písně od Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka.⁷⁵ Někdy sbor doprovázel taneční vystoupení Niny Jirsikové⁷⁶, většinou

---

Když byly SS v březnu 1945 vyvolávány při apelu z řady, na radu svých kamarádek nevystoupily a s pomocí mnoha vězeňkyň a také díky chaosu, který na konci války v táboře panoval, se i přes intenzivní pátrání úspěšně ukrývaly. Vězeňská lékařka jim tajně odoperovala osvětivská čísla a vybavené novými ravensbrückými čísly po zemřelých francouzských vězeňkyních se je podařilo propašovat do evakuačního transportu do Švédska, který opustil Ravensbrück 22. dubna 1945. Podrobněji k celému případu viz STREBEL Bernhard: „Sabotage ist wie Wien“. Selbstbehauptung, Solidarität und Widerstand im FKL Ravensbrück. In: Kol. autorů: *Frauen in Konzentrationslagern: Bergen-Belsen, Ravensbrück*, s. 185–187. Srov. STREBEL, Bernhard: Die „Lagergesellschaft“. In: Tamtéž, s. 85–86. Dále srov. *Interview mit Antonia Bruha*, DÖW 5796, 31. 7. 1969.

72 Srov. MAYHOFER, Hemma: „Bis zum letzten Atemzug werde ich versuchen dagegen anzukämpfen!“ Irma Trksak – Ein Lebensweg des Widerstehens, s. 169.

73 Obdobnou tendenci k postupnému uvolňování přísného zákazu kulturní činnosti (zde v mužském koncentračním táboře Sachsenhausen) zmiňuje ve své vzpomínce Josef Dobeš. Srov. DOBEŠ, Josef: Heflíng Josef Čapek. In: ČERNÝ, František (ed.): *Teater-Divadlo. Vzpomínky českých divadelníků na německou okupaci a druhou světovou válku*. Orbis, Praha 1965, s. 265.

74 Anna Kvapilová, rozená Fojtová, narozena 19. 3. 1905 ve Vysokém Chlumci, část Víska. Povoláním knihovnice. Po okupaci členka odbojové skupiny ÚVOD (Ústřední vedení odboje domácího) a PVVZ (Petiční výbor Věrní zůstaneme). Zatčena koncem dubna 1941, v říjnu 1941 deportována do Ravensbrücku, kde pracovala v opravě šicích strojů. Byla jednou z hlavních a neúnavných organizátorek kulturních aktivit českých vězeňkyň. Po válce členka československé národně socialistické strany a Svazu národní revoluce. Byla spolupracovnicí JUDr. Milady Horákové. V červnu 1948 emigrovala do Norska, kde se stala významnou pracovnící Norsko-československého pomocného spolku (NTH). Organizátorka letní školy pro děti exulantů a emigrantů z Československa na Storsandu. Zemřela 28. 7. 1992. Srov. VOLKOVÁ, Kateřina (ed.): *Malá velká žena. Pocta Anně Kvapilové*. Libri prohibiti, Praha 2012.

75 Srov. tamtéž, s. 63.

76 Nina Jirsiková, vlastním jménem Anna Gurská, narozena 6. 2. 1910 v Praze. Povoláním tanečnice,

Z Vídně do Ravensbrücku

písněmi Jaroslava Ježka s texty Voskovce a Wericha (například odbojné pochody jako „Svět patří nám“) či sborovými písněmi Bedřicha Smetany. Členky sboru zpívaly též několik písní včetně variace na českou hymnu u příležitosti oslavy 1. máje roku 1944 na osmém, takzvaném českém bloku. Doprovázely tehdy vystoupení sborové recitace Máchova *Máje* pod vedením Niny Jirsíkové, na něž byly pozvány všechny české vězeňkyně.⁷⁷ Kromě českého zpívala Irma Trksak i v rakouském sboru, který však podle jejího vyjádření nebyl „tak profesionální“.⁷⁸

Zvláštní kapitolu mezinárodní spolupráce v kulturní sféře představuje „akce loutkové divadlo“. V Ravensbrücku bylo internováno minimálně 900 dětí od dvou do 16 let celkem 18 národností.⁷⁹ Chlapci od dvanácti let byli umisťováni do mužského tábora. V ženském táboře žily děti společně se svými matkami. Přítomnost dětí vzbuzovala u mnohých vězněných žen bez ohledu na národnost či politickou orientaci silné emoce a vedla k častým projevům solidarity. Idea uspořádat pro děti loutkové divadlo, která vznikla před Vánoce 1944 v souvislosti s měnící se atmosférou v táboře a silnými nadějemi na blízký konec války, se setkala se souhlasem vedení tábora a aktivovala mnoho vězeňkyň. Velký podíl na této doslova mezinárodní akci měla česká malířka Květa Hnilíčková, která vytvořila loutky a byla režisérkou představení.⁸⁰ Autorkou scénáře v němčině byla vídeňská Češka Antonia Bruha. Událost popsala suggestivně ve svých vzpomínkách spoluautorka loutek a improvizovaného jeviště, tehdy studentka architektury Věra Fialová: *Děvčata z dílen dělají jeviště, Tonička z Vídně píše pohádku. Hrajeme v nedokončeném dětském bloku, v obromně prázdné haluzně. Felicie hraje na kytaru a Erika vypráví svým krásným hlasem pohádku o loupežnících a kašpárkovi. Sedíme s Květou pod jevištěm a loutky na našich rukou ožívají podle Eričiných slov. Akordy kytary hra končí. Je ticho. Skulinou v závěsu se díváme na naše diváky – na děti tisknoucí se k sobě – děti s rozšířenými zářícíma očima. Jsou ještě ponořeny do jiného světa, do světa jim neznámého, ale přece i pro ně znamenajícího radost a krásu – vítězství dobra nad zlem.*⁸¹

choreografka, kostýmní návrhářka, působila v době zatčení v divadle E. F. Buriana (D 34). Taneční představení *Pohádka o tanci*, které v roce 1941 toto divadlo uvedlo a k němuž Jirsíková vytvořila libreto, kostýmní návrhy a choreografii, se také stalo záminkou pro její zatčení a uvěznění na tzv. pražské „čtyřce“ v Bartolomějské ulici, po němž následovala deportace do Ravensbrücku. Významně se podílela na ilegální kulturní činnosti v táboře. Zemřela v roce 1978. Předloni vyšly její paměti a kniha s reprodukcemi některých jejích kreseb na téma Ravensbrück. Srov. HRONKOVÁ, Libuše a kol.: *Nina Jirsíková. Vzpomínky tanečnice*. Národní muzeum Praha, Praha 2013 a ŠALDOVÁ, Lenka a kol.: *Nina Jirsíková. Ravensbrück*. Národní muzeum Praha, Praha 2013.

- 77 Máchův *Máj* jako sborovou recitaci nacvičovala Jirsíková s 24 ženami tajně téměř rok. Text básně přišel do tábora v balících z domova, jejichž zaslání bylo povoleno na Vánoce 1942. Dostávála je Anna Kvapilová, které do jednotlivých listů *Máje* balila potraviny přítelkyně Božena Houdková.
- 78 Srov. internetové stránky projektu *Music And The Holocaust* – <http://holocaustmusic.ort.org/places/camps/central-europe/ravensbruck/trksakirma/> (citováno k 31. 8. 2015).
- 79 Ačkoli do roku 1943 platil zákaz deportovat do tábora těhotné ženy, mnohé v Ravensbrücku porodily. Již v roce 1939 tam byly deportovány děti Sintů a Romů z rakouského Burgenlandu. České děti se tam objevily v roce 1942. K tomuto tématu srov. PAWELKE, Britta: *Als Häftling geboren – Kinder in Ravensbrück*. In: Kol. autorů: *Frauen in Konzentrationslagern: Bergen-Belsen, Ravensbrück*, s. 157–165.
- 80 Květa Hnilíčková, provdaná Radová, narozena 20. 6. 1918 v Praze, povoláním akademická malířka, do Ravensbrücku deportována 8. 3. 1944, označena jako politická, ubytována na 8. bloku, pracovně zařazena jako kreslířka (grafů apod.) v takzvaném Arbeitseinsatzu (oddělení pro pracovní nasazení vězňů).
- 81 Věra Fialová, provdaná Hozáková, narozena 28. 10. 1917 v Hradci Králové. Povoláním architektka.

Pavla Plachá

Několik poznámek k poválečnému vývoji

Jmenované vídeňské (rakouské) Češky, deportované do Ravensbrücku, se dle dostupných informací všechny, až na Frantisku Fatinovou, dočkaly osvobození a vrátily se do Rakouska.⁸² Dvě z nich později nejspíš reemigrovaly do ČSR (Anna Poskocil a Marie Strnad).

V roce 1946 vyšla v Rakousku první brožura o koncentračním táboře Ravensbrück, kterou napsalo společně jedenáct jeho bývalých vězeňkyň. Pět z nich byly příslušnice české menšiny: Toni (Antonia) Bruha, Anna Poskocil, Irma Trksak, Rosa Vostarek a Marie Strnad, minimálně u dvou dalších lze kontakty s českým prostředím předpokládat.

V roce 1947 založily bývalé politické vězeňkyně Táborové společenství Ravensbrück (Lagergemeinschaft Ravensbrück). Antonia Bruha byla do roku 2005 jeho spolkladní a aktivní členkou zůstala až do své smrti v roce 2008. Stala se též zakladatelkou zde zmiňovaného „ravensbrückého archivu“ v rámci DÖW. Angažovala se jako pamětnice a její vzpomínky na pronásledování za nacismu vyšly též v knižní podobě.⁸³

Také Irma Trksak zůstala po válce ve Vídni, ačkoli její rodiče a sestra repatriovali do Československa.⁸⁴ Pracovala na československém vyslanectví, odkud byla v rámci stranických čistek v roce 1950 propuštěna. Nedočkala se podpory od strany ani od svých bývalých spoluvězeňkyň. Její rozčarování vyústilo následně v souvislosti s událostmi Pražského jara ve vystoupení z rakouské komunistické strany. Přesto nadále aktivně působila v Táborovém společenství Ravensbrück.⁸⁵

Blízké osobní vazby vídeňských Čechek s českými komunistkami se projeví též v roce 1968. U některých vězeňkyň a do té doby angažovaných komunistek vyvolala okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy silnou deziluzi. Zdeňka Nedvěďová, Hana Housková a Františka Hrubá⁸⁶ rozeslaly 25. srpna 1968 ravensbrückým výborům jednotlivých evropských zemí dopis, v němž protestovaly proti okupaci, kterou označily za zradu, přihlásily se k socialismu a reformnímu vedení strany a žádaly

Zatčena jako komunistka v roce 1941. Vězněna v Praze, poté deportována do Ravensbrücku. Citováno podle NA, f. Český svaz bojovníků za svobodu – ústřední výbor Praha 1969–1990, Soutěž Svazu protifašistických bojovníků, č. 3588, Věra Hozáková, *To přece bylo...*, kapitola XIV. O loutkovém divadle v Ravensbrücku podrobněji VAVRUŠKA, Eduard: *Loutky za osmatým drátem*. Svaz českých divadelních ochotníků a jeho Skupina amatérských loutkářů ve spolupráci s Ústavem pro kulturně výchovnou činnost v Praze, Praha 1989, s. 40–44, nebo FILOVÁ, Věra: *Maňásky v Ravensbrücku. Loutková scéna. List pro teorii a praxi loutkového divadelnictví*, 1946, roč. II, č. 6, s. 78–80.

82 Podle databáze PT dvě z nich během věznění zemřely (Marie Strnadová a Alžběta Kotková). Pravděpodobnější se však zdá být údaj z databáze IKF o jejich návratu do Vídně. Viz <http://www.pamatnik-tezezin.cz/vyhledavani/ravensbruck/> a <http://www.ravensbrueckerinnen.at/> (obě citováno k 31. 8. 2015).

83 BRUHA, Antonia: *Ich war keine Heldin*. Europa Verlag, Wien 1984.

84 Její bratr Jan Trksák byl zadržen při roznášení letáků v rámci druhé vlny zatýkání „české sekce KPÖ“ na podzim 1942. Vězněn ve Flossenbürgu, odkud byl umírající deportován do Mauthausenu, kde krátce po osvobození zemřel na TBC. Srov. *Interview mit Irma Trksak*, DÖW 5796, 26. 7. 1969.

85 MAYHOFER, Hemma: „*Bis zum letzten Atemzug werde ich versuchen dagegen anzukämpfen!*“ *Irma Trksak – Ein Lebensweg des Widerstehens*, s. 170–171.

86 MUDr. Zdeňka Nedvěďová, narozena 20. 8. 1908 v Praze, komunistka, dcera Zdeňka Nejedlého, prodaná za MUDr. Miloše Nedvěda (lékař, komunist, odbojář, byl zatčen spolu se svou ženou a zemřel

Z Vídně do Ravensbrücku

morální podporu. Jediná odezva na apelativní dopis přišla z Vídně. Členky rakouského výboru se postavily na stranu svých kamarádek a jejich výzvu dále rozesílaly. Z mezinárodní podpory však sešlo. Iniciátorky výzvy byly doma označeny za pravicové oportunistky a dobrovolně či nedobrovolně se s komunistickou stranou rozešly.⁸⁷

Závěr

Během 2. světové války bylo z rakouského území do koncentračního tábora Ravensbrück deportováno více než 40 žen, které se narodily na československém území. Z národnostního či etnického hlediska jde o skupinu značně nesourodou (Češky, Němky, Židovky, Romky). Taktéž důvody nacistů pro jejich perzekuci byly motivovány různě (rasově, ideologicky, národnostně, nábožensky). Vztah těchto žen k rodné zemi lze navíc dnes jen stěží odhadovat.

Pokud se zajímáme o historicky podložený český odboj v Rakousku, musíme se zaměřit na Vídeň a tamní českou a slovenskou menšinu, k níž se v roce 1939 hlásily více než 3 % vídeňských obyvatel.⁸⁸ Nacisté překročili krátce po vypuknutí války k postupné likvidaci českého krajanského života ve Vídni. Odboj místních Čechů tak měl nejen ideologický, ale též národní náboj.

Do Ravensbrücku bylo za odbojovou činnost deportováno asi deset příslušnic takzvané české sekce Komunistické strany Rakouska, jejíž členky se rekrutovaly hlavně z českého tělovýchovného spolku, ideově měly blízko k sociálně demokratické straně a po zahájení nacistické perzekuce české vídeňské menšiny začaly provozovat ilegální činnost ve spojení s komunistickou stranou. Jejich zařazení do vězeňské kategorie „politických“, ale též zkušenosti z odboje, organizační schopnosti, politické smýšlení a jazykové znalosti jim do určité míry pomáhaly přežít kruté podmínky koncentračního tábora. Díky kulturní i ideové blízkosti navazovaly často kontakty s českými vězeňkyněmi, které pak přetrvávaly i po válce, když tyto ženy stanuly u vzniku rakouského Táborového společenství Ravensbrück.

v roce 1942 v koncentračním táboře Osvětim). Zatčena v červnu 1942, vězněna v Terezíně a Osvětimi. Deportována do Ravensbrücku 20. 8. 1943. Pracovala tam na revíru jako lékařka. Hana Šebetovská (Housková), narozena 8. 10. 1911 v Praze, zatčena v květnu 1940 jako komunistka. V Ravensbrücku byla od ledna 1942. Pracovala na revíru. Františka Peterková, provdaná Hrubá, narozena 30. 9. 1914 v Boskovicích. Povoláním inženýrka chemie. Do Ravensbrücku deportována v listopadu 1943.

87 SCHULZ, Christa: *Hanka Housková*. Mahn- und Gedenkstätte Ravensbrück, Ravensbrück 1995, s. 34–40.

88 K českému nebo slovenskému jazyku se jich přihlásilo 52 229. Srov. KOTALÍK, Matěj: *Češi ve Vídni v letech 1934–1945*, s. 13.

Pavla Plachá

Vídeňské Češky z „české sekce KPÖ“ deportované do Ravensbrücku⁸⁹

Jméno a příjmení v době zatčení ⁹⁰	Datum a místo narození	Datum zatčení	Deportace do Ravensbrücku	Návrat/reemigrace
Vavak Anna, provdaná Marsalek	4. 3. 1919 Vídeň	28. 9. 1941	2. 10. 1942	vrátila se do Vídně
Trksak Irma	2. 10. 1917 Vídeň	29. 9. 1941	2. 10. 1942	vrátila se do Vídně
Bruha Antonia, roz. Spath	1. 3. 1915 Vídeň	15. 10. 1941	2. 10. 1942	vrátila se do Vídně
Oliva Maria, roz. Frühbauer	1. 9. 1916 Vídeň	15. 10. 1941	2. 10. 1942	vrátila se do Vídně
Poskocil Anna, roz. Kouba, podruhé provdaná Lukešová	10. 1. 1914 Vídeň	17. 10. 1941	2. 10. 1942	vrátila se do Vídně, reemigrovala do Československa
Lendl Maria, roz. Volny, podruhé provdaná Lendl-Syrovatka	19. 9. 1911 Vídeň	24. 10. 1941	2. 10. 1942	vrátila se do Vídně
Strnad Marie, roz. Safránek	29. 1. 1912 Vídeň	5. 11. 1941	2. 10. 1942	vrátila se do Vídně, reemigrovala do Československa
Vostarek Ludmila, roz. Kocabek	8. 2. 1912 Vídeň	5. 11. 1941	2. 10. 1942	vrátila se do Vídně
Elisabeth Kottek, ⁹¹ roz. Kolar	22. 2. 1883 Vídeň	10. 1. 1942	2. 10. 1942	podle databáze IKF se vrátila do Vídně; podle databáze PT zemřela v Mauthausenu
Valach Antonie, roz. Rouca, podruhé provdaná Nikola	1. 9. 1913 Vídeň	26. 3. 1942	2. 10. 1942	vrátila se do Vídně
Vostarek Rosa	10. 2. 1912 Vídeň	25. 2. 1943 (2. vlna zatýkání)	10. 5. 1943	vrátila se do Vídně
Fatinová Frantiska, roz. Pipa	16. 2. 1895 Chroustov?	1. 10. 1944	12/1944	zemřela v Ravensbrücku v únoru 1945 ⁹²

Zdroj: MADERTHANER, Wolfgang – FISCHER, Gero: *Widerstand der tschechischen und slowakischen Minderheit in Österreich 1938–1945*, databáze IKF a databáze Památníku Terežin – <http://www.ravensbrueckerinnen.at/> a <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ravensbruck/> (obě citováno k 31. 8. 2015).

Z Vídně do Ravensbrücku

Antonia Bruha s rodinou, 1947

Irma Trksak s bratry, 1937

Budova policejní věznice na Rosauer-
lände ve Vídni, nedatováno

Zdroj: 3x archiv autorčky

- 89 V rámci této skupiny byla zatčena a deportována do Ravensbrücku i Ruska Elisabeth Diasek. Její manžel Edgar Diasek, jeden z vedoucích skupiny, byl popraven 6. 11. 1941 v Mauthausenu.
- 90 Jména osmi z nich (Trksáková, Bruhová, Vaváková, Vostarek, Poskocil, Strnadová, Olivová, Kotková) jsou uvedena též v databázi PT - viz <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ravensbruck/> (citováno k 31. 8. 2015).
- 91 Zřejmě jako jediná z této skupiny měla protektorátní příslušnost. Srov. databáze PT - viz <http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/ravensbruck/> (citováno k 31. 8. 2015).
- 92 Jméno Františky Fatinové je uvedeno na pamětní tabuli obětí nacismu z řad české menšiny, která se nachází ve Vídni na Leibnitzgasse 10.